

Депутат ишле

ХАР НЕЛЕРИ ДА ДЖАРАШДЫРЫЛАДЫ

Бусагъатда КъЧР-ни Халкъ Джыйылыуу (Парламентини) депутатлары «Бирикген Эрсей» партияны халкъ программасына киргизилген социал объектлени джангыртыу ишле къалай бардырылганына кыраб айланадыла.

Кыркырауу (сентябрь) айны 1-де Къарачай-Черкесияны Адыге-Хабль районунда 3 школ бирден деменгили ремонттан сора ишлеб башларыды. Баралки, Садовое, Эрсакон элдеде орта школа эрдеде ишленген эдиле. Эски учреждениелеге кбден бери ремонт этилмей, аланы ичлеринде дерсле бардырырга къоркыуу болуб тура эди. «Бирикген Эрсей»

партияны КъЧР-де регионал бөлүмю, аланы «Джангыр школ» деген халкъ проектин киргизиб, 3 билим берген учреждениелеге да деменгили ремонт эттире турады. Джангыртыу ишлери баджарыуу джууабылыгы регионал Парламентни депутатларына салынганда да, ала ол объектлеге ремонт къалай этилгенине барыб кырауачандыла. Элия (июль) айны 29-да

РФ-ны КъЧР-ден сенатору Крым Казановну башчылыгы бла КъЧР-ни Халкъ Джыйылыуу (Парламентини) депутаты, «Бирикген Эрсей» партияны КъЧР-де регионал бөлүмюню толтуруучу комитетини тамадасыны орунбасары Фатима Карданова, КъЧР-ни Халкъ Джыйылыуу (Парламентини) депутаты, «Джангыр школ» деген партияны проектин регионал координатору Татьяна Черняева, Ады-

ге-Хабль муниципал районну администрациясыны башчысыны биринчи орунбасары Мухтар Астежев дагыда башчала, мониторинг бардырган къауумну кырамында, ол школлада ремонт ишле къалай бардырылганына кырауачандыла.

Бусагъатда ол билим берген учреждениелени бютеу инженер коммуникациялары, эшиктери-терезелери, башлары-тублери джангыртылып, ичлери сюртюлюб-боалыб бошалганды. Мекамланы хант юйлери джарашдырылгандыла. Хар иш да планда белгиленген болжалгъа баджарылып барады.

Этилген ишлени кёргенден сора Крым Казанов: «Кырулуш, ремонт ишле заманында мийик дараджада баджарыладыла. Кыркырауу (сентябрь) айны 1-де сохтала хар нелери да джарашхан школлага джыйылылдыла», - дегенди.

Алайды да, сенатор айтхандан, джангы окуу джыл Баралки, Садовое, Эрсакон элдеде сабийле ариу, таб джарашдырылган школлада окууб тебрердиле.

БАЙРАМКЪУЛЛАНЫ
Зульфья.

Кыркырай айны законлары

Кыркырай (август) айны 1-ден кыралыбызда талай джангы закон кючюне киргенди. Багъалы окуучуларыбыз, бюгюн сизни ол законла бла шагъырей этерге излейбиз.

Кыркырай айны 1-ден Налог информация юсюнден

Федерал налог къуллук налог телеучюню юсюнден хапарны башха организацияла бидиргирге боллукду. Аны ючюн налог телеучю эркинлик берирге керекди. Ол налог таханы джайгъанга саналлык тюлдю. Эркинлик налог органда болган бютеу информацияга неда аны бир кесегине берилгирге боллукду. Аны бла байламлы къагытны налог къуллукъга электрон халда джиберирге керекди.

Кеси башларына ишленгенге табылыкла

Кеси башларына ишленгенге (самозаняты) тишюрген хайырларындан налог телерге эсеге тишер ючюн «Госуслуги» портал бла хайырларырга боллукду. Ол табылык бла ЕАЭС-ни кыралларыны, ДНР-ни, ЛНР-ни адамларыны да хайырлары мадарлары барды.

Ишленгенлени пенсияларына къошулукду

Ишленген пенсионерлени

страховуу пенсияларына, джыл сайын болуучу, индексация этилликди. Аны ючюн тилек къагыт джазыб айлангырга керек тюлдю. Пенсияга къалай бир къошулукту озган джыл иш беруучю ишчиси ючюн телеген страховуу взносла бла байламды.

Аны бла да къалмай, кыркырай (август) айда 80 джыл толганланы пенсияларына этилген къошак ачханы (фиксированная выплата) елчечи бу айда эсерикди.

Сауд джорютюню юсюнден законга торлениуле

Джангы торлениуледе учу шокну джорютюрге эркинлик алгырга излеген адамны къаллай джоруклагъа сыйынырга кереклиги белгиленди. Анга кере бир къауумлага талай сауутуу джорютюрге тыйгыч салында.

Сауд алгырга эркинликери болмагъанга аны кб санда джыргъа (коллек-

ция этерге) джарамайды.

Кыркырай айны 27-ден Сабий ашарыкыга реклама этиуно джоруклары

Джангы тууган сабийини биринчи джылында сют орнуна хайырландырылган ашарыклары рекламасында ана сютно хайырлылыгыны, ол ашарыкыны не замандан ашатыб башларга болуучуну эмда устала бла кенеширге дурус болганыны эслеринден айтылырга керекди.

Кыркырай айны 30-дан Басма изданиени амалсыз экземплярны саклау

Эрсейини информацион телеграф агентствосуну (ИТАР-ТАСС) басма изданиени амалсыз экземплярны, аудио продукцияны, къагытланы федерал экземплярлары алыуу бла саклауу юсюнден борчлары Эрсейчи кырал библиотекая берилгенди.

Басмагъа САЛПАГЪАРЛАНЫ Умар хазырлаганды.

МВД билдиреди

Тас болган тиширүү табылганды

Уруп районда джууала джы барыб тас болган бир тиширүү юсюнден МВД-ны полициясыны «Зеленчукский» бөлүмюне Куджиновда джашагъан, 52 джыл болган тиширүү хапар билдиргенди.

Къагыт джазган айтхандан, анга Краснодар крайдан 59 джыл болган бир танышы къонакыга келгенди. Ала джууала джы муратда четегте баргандыла. Эслери джууалагъа асыры бек кетгенден, нелерин да унутуб, бир-биринден айырылгандыла. Бир-бирине таууш эте туруб, ала эм ахыры бир-бирин эшитмегенди. Къонакыбай джёнгерине сотовой теле-

фон бла къонгурауу къагъалмаганды. Аны телефону ишлемегенди. Тас болган

тенгин кеси излеб табалмаганында, ол четгини къалын джеринден чыгыб,

гезетчи белеке терк хапар билдиргенди.

Алайгъа къысха заманны ичинде полицияны тинтүү оператив къаууму бла МЧС-ни къуллукчулары баргандыла.

Полициячыла четгини 4 километр джерине караб, тас болган тиширүү «Майкоп-Зеленчук» машина джолну 213-чю километринде табылганды. Ол айтхандан, тенги солурга олтурганында, аны сакламай кеси кетиб, аджашыб къалганды.

Полиция бла МЧС-ни къуллукчулары табылган тиширүүга медицина болушук керек болмаганы билгендеринде, аны рахат барлык джерине элтгенди.

Ол алагъа, къутхарганылары ючюн, бюсюреу этгенди.

ГИБДД билдиреди

Шофёрла джаяу джорюгенлеге джол къоярга керекдиле

Быйыл элия (июль) айны 23-де ингир 5 сагъат бла 10 минутда «Усть-Джегъа-Терезе» деген трассада Ниссан маркалы машинаны шофёру Эптаркыача 2019-чу джыл алтотур (март) айны 18-де туугъан Боташланы Робертни къызы Аишаны урганды. Аны джол чарпыу болган джерден медицина учреждениеге элтгенди.

Быйыл Джэгетей Аягы районну джеринде бюгюнюкюге дери, джыллары джетмегенле да къошулуб, 6 джол чарпыу болганды. Алада джыллары джетмеген 7 сабийни саулууга заран джеткенди. Аладан ючюсю джаяу джорюгенледиле. Кёбюсюне джол чарпылада сабийле заран джетеди. Ол затха атала бла анала, башха джууук адамла бек къыйналадыла. Аны чурму джолда джорюуно джорюуну тутмау, сансыз этиу эмда сабийле кеслерин джолда къалай джор-

ютюрге кереклисин билмегендеринденди. Биз, уллула, сабийлерибизге кзуру да юлго болганыбызны унутмазга керекбиз. Джолда джорюуно джоруклары амалсыз сакларга керекбиз, артыксыз да сабийле биргебизге болган сагъатда. Сабийлени машинада джорюктен сагъатда да ол джорукланы бузмазга керекди. Андан сора да биз, къарангы заманда, джарыкыны ызына къайтаргъан затлагъа да багъа бермей къоябыз. Ала сабийлени кийимлеринде шофёр кёрюруч болурга керекдиле.

Джолда джорюген сагъатда шофёрла къоркыуузулукну тутта, бир гитче затны да сансыз этмей, хар неге толу э иерге борчлудула. Артыксыз да «Дети», «Пешеходный переход» деген белгиле болган джерледе, джолну джаны бла сабийле къауум болуб баргъан кёзюнде, машинаны

акырын этиб, бек сакъ болурга тыйыншылды. Не ючюн десегибиз, сабий чабыб джолга чыгыб кыалырга боллукду. Шофёр кесини сынамына базмай, джолда джорюуно джорюуну бузмай джорюусе джол чарпыулары аз этерге боллукду.

Джаяу джорюгенле да джууабдыдыла. Ала машина джолну джаны бла, адамлагъа деб этилген джолчукла бла барырга керекдиле. Аллай болмаса, джолну джаны бла, келе турган машинага туура джанында сакъ барырга болады. Моторлары болмагъан коляскалада барган сакъатла, мотоциклени, моopedлени, аякъ машиналары джорюгенле машинала джорюген джанына барадыла.

Къарангы заманда неда джангур джаууб, тубан басыб, джол иги кёрюммеген кёзюнде джаяу джорюгенлени кийимлеринде, шофёрла кёрюрча, джарыкыны ызына къайтаргъан зат-

лары болурга керекди. Светофорла болган джерледе ала кёрюзгенча барылады.

Джол белги болмагъан джерде адам эки джанына къараб, машина болмагъанын кёрсе, джолну дженгил джорюб, ётиб кетерге болады. Джолну ётиб кеталмагъан адам, аны арасында къоркыуузулукну «айрымканчыгында» туруб, машинала кетселе, дженгил джорюб джолну ётиб кетеди. Джаяу джорюген, башында кёк маякчыгы джаны турган машинаны кёрсе, тохтаб аны иерге керекди.

Багъалы джолоучула! Хар затны эсгеригиз, бек сакъ болуугуз. Кыркыуузулук эм баш борчугуз болганын не торлю болумда да унутмагызы!

ГОГУЙЛАНЫ А.,
Джэгетей Аягы районну ОГИБДД-сыны тамадасы полицияны майору.

Киши да унутулмаганды, джукъ да унутулмаганды

АЛАНЫ КЪАЙСЫ БИРИ ДА ДЖИГИТДИ

Улуу Ата джурт къазауатны кёзююнде Къарачай-Черкесияны халкылары да партизан къозгалыууга тири къошулуп, тылда кёб джумушу тындыргандыла. Урушну заманында, фронтдан айырылып, джауу тылына тышген джердешлерибиз, эс ташламай, джигитликни юлгосун кёргозгендиле. Ала Украинна, Белоруссияда, Карелияда, Смоленщинада, Брянскде, Ленинград областда партизанлагъа къошулуп, джау бла хатерсиз къорешни башлагандыла. Алай болса да къарачайлы болганылары ючюн, хазна къалмай, барысына да тыйыншыла аскер саугалары берилмей къалганылары атлары барыбызга да белгиле бола барады бюгюнюкюде. Артыксыз да бек къазауатны биринчи айларында, Белоруссияны, Украинаны джерлеринде партизан къозгалыуулада да джергили адамла бла байламлылык джорютюб, кёб къарачайлы партизан бёлекледе керти эркинликни, батырлыкны юлгосун кёргозюру ючюн къалмагандыла. Сёз ючюн, аты кзуру бизге болуб къалмай, бютеу белорус халкыга белгиле Совет Союзуно Джигити Кысыйлары Осман партизан полкга башчылык этиб, Белоруссияны джерин кючлеген фашист аскерлеге кёб халеклик джетдириб турганды. Кыракетланы Юнус, Хайыркъызыланы эки къарнаш – Юсюн бла Кичи-Батыр, Хапаланы Абдулла, Шотталаны Ниязи, Гаджаланы Мураддин, Бархозланы Аскер, Чомапаны Юсюн, Кырымшаухланы Шукур (Александр) дагыда кёблени атларыны сыйыб, махтау блаайтыргъатыныншыды.

1942-чи джыл элия (июль) айда Дон бла Къобан суулары араларында созулган совет-герман фронтда къалны сермешле артык да кызыгууга киргенди. Саны бла къараб айтханда (тарихчиле ачыклагъандан), джаула аскерчилери бла джарымгъа, тоблары эки кереге, уруш учаклары да сегиз кереге, танкалары тогуз кереге кёб болгандыла. Совет аскер бек кючлю кыарчылык этсе да, ол уллу кюч фронтну талай джерин «озоб», артык ыктырады. Кыркырай (август) айны биринчи джарымында Ставрополь, Пятигорск, Черкесск шахарлагъа джетдиле. Андан сора беш ай чаклы заманын ичинде фашистле Къарачай бла Черкесияны джерин кючлейдиле. Ол кёзюнде адамларына да аяу салмайдыла, байлыгыны, рысхысын да тонадыла. Ожб, кюйдю, Черкесск шахарлагъа джетдиле, халеклик джетдиригенлерин санаб айтырча да тюлдю. Кзуру Черкескеде ол айлада мычкъ заводну, электростанцияны, юй керекле чыгаргъан фабрикалары, эт комбинаты, кийим тикген фабриканы, адамла джашагъан уллу кёб фатарлы юйлени, мекамланы халек этдиле. Мюклени чададыла, адамланы энчи малларыны, рысхыларыны сыйырадыла. Гитлерчи аскерле мында ашагъанлары, юлюш этиб алганылары бла къалмай, Къарачай-Черкесиядан беш мелиуан пуд муорзуно, төрт мингден артык тууар муалы, къыркы мингден аслам уауак аякылыны, юч мингден артык

атны зор бла сыйырыб къоратадыла. Эшта, андан да уллу заран саллык болур эдиле, элчиле кыарчылык этмеселе. Фашистле джуууклашхан кёзюнде, этилген оноугъа кере, кёб мюклени, кеслерини энчи малларыны, байлыкларыны да джашырып, сактар джанындан боладыла. Айттырга Гитче Къарачай районда ат заводну джылкычысы Бердиланы Солтан джылкыны кече бла сю-

да Кувино-Икон-Халкъ бириккен партизан бёлек Морх ёзенде эки немча парашютистни тутханды. Аланы джанларында карта табылганды. Анда ауушдан ауар кючлери белгилениб болганды. Кысыха болжалны ичинде ол джанына ётиб, Тбилисини, Суухуну, Кутаисини, андан ары бютеу Грузияны джерин алгырга керек болгандыла. Документ бла къалмай, партизан отрядны штабында соруу-

рюб, Тау Артына аудуруб кетеди. Башха малланы да алай этиб къутхарганыла болгандыла.

«Коммунистледиле, партизанлагъа болушандыла» деб, кюулуклада ишлеген кёб асыл адамыбызны кыыргъанлары да белгилди. Микоян-Шахарда гестапону тамадасы Вебер, партизанла бла байламлыды деб, ишекли болгъан адамларыны тутдуруб барганды. Аладан кючюсюн ёлтюргенди (ред. бу кёзююмле тарихчи Бердиланы Назирни тинтүү ишлеринденди). Кзуру Черкесск шахарда аланы этген джаныуарлык аман ишлерин айтсак, ол сан 3500-ден артык болады. Алай а, не къатылык этселе да, тобукъландырырга излеселе да, муратлары толмаганды. Къарачай-Черкесияны халклары бой салырга излемгендиле, хар бир адам къолундан келгенча джауга кыаршы кюрейиб турганды.

Тау Артына ауаргыз излеген фашист аскерле, асламысына, бизни ауушладан ётерге керек эдиле. Бу джердеде кыурагъан партизан отрядла алагъа чырмау болур ючюн къалмагандыла. Бютеулеу да ала 13 болгандыла. Адамларыны иги кесеге да, таулада джауу джолланы иги билгенлери себебли, ауушланы саклагъан бизни аскер бёлеклеге тахса бергенлей, болушуклары тийгенлей тургандыла. Кеслерин да къысха заманын ичинде кыурагъанлары бла сауут-саба эркин тамагъандыла ал кёзюнде. Джаула бла сермешле фашистледен сыйыргандыла аланы. Партизанлагъа къошулган болушхан джозге джууук тиширча да, не къыйын болумда да, артык турмагандыла. Джаулары тахсаларын билуде артык да кёб иш тындыргандыла. Бизни партизанла гитлерчилени тау ёзенде, къалын четегледе тарбууннга тыйыб тургандыла, джерисе алганылары да болганды. Аланы сауутлары бла хайырылангандыла, табхан документлерин бизни аскерлеге джетдириб тургандыла.

Къарачай-Черкесияны архивинде сакланган бир документде тахазылган да бу айтханыбызга шагъатлык этеди. 1942-чи джыл, кыркырай (август) айны 10-

ние жизни и обеспечение работы тем партизанам и их семьям, которые добровольно придут и сдадут команданту немецкого арнизана своё оружие. Против всех партизан, которые не пожелают добровольно сдаться с 12 по 25 октября 1942 года, будет проводиться сплошная облава крупными силами немецких войск, и все до одного партизана, а также их семьи будут расстреляны...»

Алай болса да быллай чакырыулары киши къулакыга алмаганды. 1942-чи джыл аууз-герги (октябрь) айда Кавказда къазауат этген фашист армияны командованиесини Берлинге ийген билдируилерини биринде быллай сёзле джазылып эдиле: «...Биз хар ёзенде уллу гарнизонла салмай амалыбыз джюкду. Таулада хар джолну, хар «сокмакыны» сакларга керек болады. Ол себебден сауулай кючю ауушланы кюорулауван совет аскерлеге кыаршы иерча мадар чыкмайды. Талада партизан къозгалыууну кзурутхуну ауушлага уллу чабыуула этерча тюлдю...»

Партизанла ёлтюрген фашист пропагандистни джанында табылган документке бу айтылганга келишген сёзле бардыла. «...Кавказы партизанлары чырта тынчылык бермейдиле. Хар озган элибизде алгыбызга тюбеген адамгъа, советлени хорласак, сюбениуизча бир энчи джерле берликчи деб, айттырга, айырттырга кюрейсебиз. Алай а партизанлагъа болушхан болмаса, бизге болушхан джюкду...»

Бу пропаганда, төрт абычар негери бла бронемашинада бара турган партизанла тегеринден от ачыб барын да кюргъандыла. Аллай машинада къутулмагъан джерде, къалганлагъа къалай болганыны анылагъан къыйын тюлдю.

Ал джыллада СССР-ни кюоруулау министр А.А.Гречкову «Битва за Кавказ» деген китабында быллай тизгинле бардыла (торлендирмей орусча беребиз): «Исключительный героизм проявили партизаны Западной группы в горах Карачаевской и Черкесской автономной областей. В горных ущельях они превратили путь вражеским войскам, рвавшимся через горные перевалы...»

Джаула бла алай къазауат этген партизанладан да кёбле хорламны кюноне болушандыла. Эки партизан бёлекни тамаданы Г.Воровьев бла М.Романчук, отрядланы комиссарлары Эриккенланы Керекья, Кысыйланы Хананфи, Пётр Михайлович, Бердиланы Имоуддин, тиширүүладан да Эриккенланы Залихат, Тлисова Зулихат, Осканова Анна, Мижваева Кырымжан дагыда башха бардыла ол тизгини ичинде. Ол отъай, юйдегилери бла партизанлык этгенле, партизанлагъа болушханла да болгандыла. Улуу Хорламны кюнон белгилениб кюноден сора да, партизанланы эсгеруу кондеринде бизни сыйыбыз, эркинлигибиз ючюн кюрейшенли бусагъатдагыла бла къалмай, эндиги телюпе да эслеринде тутарча мадарланы этерге тыйыншылды.

БАТЧАЛАНЫ Фатима.

Эрсей гвардия

Тенглерин эсгергендиле

Эрсей гвардияны Ведомстводан тышында кырауулук этген регионал управлениесини эмда ведомстводан тышында саклаучулары Къарачай-Черкесияны бөлүмюно къуллукчулары, борчлары толтура ёлген, милицияны тамада сержанты Рашид Милушев бла милицияны сержанты Али Баков да болуб, Къарачай шахарда джамагъаты тынчылыкны саклай, гезетчилик эте чыкгъандыла. Кече белгиленген джер бла бара турганлай, алагъа белгисиз адамла чабыб, автоматдан атылгандыла. Закон-джорукъ саклагъан алайда ауур джараларындан джан бергендиле.

Эрсей гвардиячыла ёлген негерлерин эсгерге, аланы атлары джазылган эсгеруу кынганы къатына гогка хансла салгандыла.